

Tempel | Kerk Museum Jaarverslag 2020

Inhoud

1. Inleiding	pag. 1
2. Openstellingen en bezoekers	2
3. Publieksinformatie en communicatie	3
4. Educatie	4
5. Vrijwilligers	4
6. Organisatie en beleidsvorming	5
7. Interne en externe relaties, samenwerking	5
8. Collectie en beheer	6
9. Vooruitblik naar 2021	7

1. Inleiding

In het jaar 2020 liep het zoals op veel andere plaatsen elders op de wereld ook in het Tempel | Kerk Museum Elst anders dan gewoon. Het was een ongekend en voor velen moeizaam jaar. Een jaar waarin het Tempel | Kerk Museum door een wereldwijd verspreid virus enorm beperkt was in haar activiteiten. Een jaar waarin het tot twee keer toe maandenlang haar deuren moest sluiten voor bezoekers. Een jaar waarin vrijwilligers elkaar misten en waar mogelijk bleven opzoeken. Maar ook een jaar waarin de museumcommissie tot twee keer toe een nieuwe voorzitter kreeg. En waarin plannen voor herinrichting van het kerkgebouw gestaag voortgang vonden.

2. Openstellingen en bezoekers

In het beleid ten aanzien van de openingstijden van het museum hebben in 2020 geen veranderingen plaatsgevonden. Door maatregelen in verband met het corona-virus is het museum echter maar een paar maanden open geweest: van 1 januari tot half maart en van 1

september tot half oktober toen de tweede lockdown van kracht werd. Dit betekende uiteraard dat in de perioden van sluiting reguliere en extra openstellingen, maar ook aangevraagde rondleidingen en geprogrammeerde evenementen geen doorgang konden vinden. Zo moest bijvoorbeeld in het voorjaar de foto-expositie "Voor de vrijheid" in woonzorgcentrum Tertzio, verzorgd door het Tempel | Kerk Museum, afgeblazen worden.

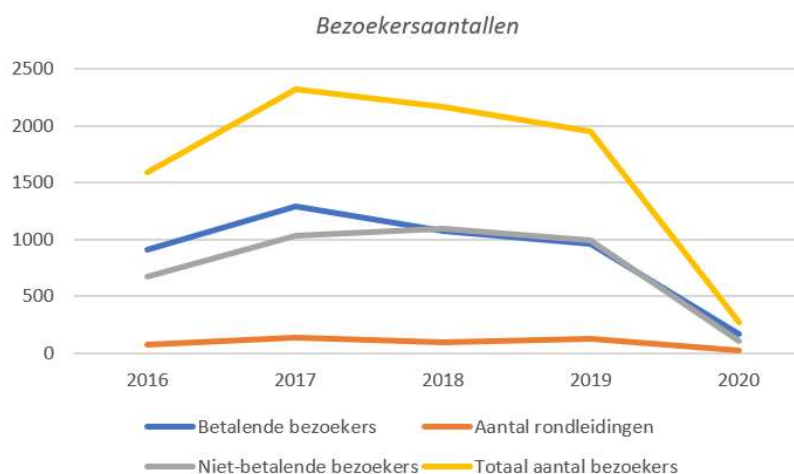
In de maanden september en oktober golden voor bezoekers en gidsen de algemene hygiëne-maatregelen, zoals handen ontsmetten, 1,5m-afstand-houden en het dragen van een mondkapje.

Tijdens de ongeveer drie maanden dat het museum geopend was, kwamen 271 mensen op bezoek. Daarbij moeten we bedenken dat door de anderhalve-meter-norm in september en oktober het aantal deelnemers per (aangevraagde) rondleiding beperkt was tot maximaal 4 (of 6 uit één huishouden). Dat er toen kleinere groepen werden rondgeleid, weerspiegelt zich in de verhouding betalende bezoekers – aantal rondleidingen.

Bezoekersaantallen en het aantal aangevraagde rondleidingen gedurende de laatste 5 jaar¹

	Betalende bezoekers	Aantal rondleidingen	Niet-betalende bezoekers (incl BaO)	Totaal aantal bezoekers
2016	911	74	677	1588
2017	1286	135	1033	2319
2018	1071	95	1093	2164
2019	957	123	991	1948
2020	163	18	108	271

De bezoekersaantallen grafisch weergegeven:

¹ De aantallen bezoekers tijdens de Vierdaagse zijn hierbij niet meegeteld.

3. Publieksinformatie en communicatie

De openstellingen van het museum in 2020 zijn gecommuniceerd via de gewone kanalen, waaronder de website, sociale media, kranten en via posters op diverse plaatsen, onder meer in de vitrine voor de kerk. Ook de sluitingen zijn via deze kanalen aan het publiek kenbaar gemaakt.

Tijdens de maanden dat het museum geopend was, verliepen aanmeldingen voor rondleidingen buiten de zaterdagmiddag-openstellingen zoals gewoonlijk via de koster.

Sociale media: behalve op Facebook is het museum dit jaar ook actief geworden op Instagram. Een vrij vaste groep volgers heeft interesse in de berichten van het Tempel | Kerk Museum Elst.

Nu vastgesteld is dat de interne nieuwsbrief voldoet in een behoefte en meningen over inhoud en frequentie geïnventariseerd zijn, zal begin 2021 worden geëvalueerd hoe verder gegaan wordt met dit communicatiemiddel.

Het project van de gemeente Overbetuwe om tot informatiepunten over de geschiedenis van het dorp Elst in de publieke ruimte te komen – dit in het kader van de aanvraag van de Werelderfgoedstatus van de Nedergermaanse Limes –, zijn helaas nog niet ten uitvoer gebracht. Input voor een informatiebord in de nabijheid van de Grote Kerk is gegeven door de museumcommissie. In de loop van 2021 zal hierover hopelijk meer duidelijk worden.

Al in het najaar van 2019 waren opnamen in het museum gemaakt voor het programma Bed&Breakfast van Omroep Max. Eind augustus 2020 zijn deze uitgezonden. “Dit is wel heel gaaf, echt interessant, tof om Romeinse opgravingen te vinden.” **“Je hoeft niet naar Rome te reizen, je kunt in Nederland blijven en naar Elst gaan!”**

Een betere promotie kan het museum niet wensen.

In de zomermaanden van 2020 zijn door diverse partijen filmopnamen gemaakt in het museum. Daaronder waren Romeinse Limes Nederland en de Ridders van Gelre. In opdracht van Romeinse Limes Nederland is een nieuwe film gemaakt: Beleef de Limes, de noordgrens van het Romeinse Rijk. De Ridders besteedden in hun serie over de geschiedenis van Gelre op Omroep Gelderland uitgebreid aandacht aan het Tempel | Kerk Museum. Daaropvolgend was in november op een zaterdagmorgen een rechtstreekse radio-uitzending van dezelfde Omroep, waarbij ook twee luisteraars aanhaakten. Ook hier gold: een goede promotie voor het museum.

Tijdens de – digitale – Romeinenweek 2020 verscheen het Romeinse Limes kwartet. Tien musea, waaronder het Tempel | Kerk Museum, en enkele gemeenten laten de mooiste vondsten en plekjes langs de Limes zien. Het kwartet maakt de Limes zichtbaar en benadrukt de samenwerking tussen de verschillende locaties van de Romeinse Limes in Nederland.

Op initiatief van de Provincie Gelderland, afdeling Toerisme, liet Erfgoed Gelderland een publicatie maken over de Romeinen. Het Tempel | Kerk Museum was een van de geïnterviewde betrokkenen bij de Romeinse geschiedenis in Gelderland. Met de verhaallijn Romeinen richt de provincie zich op het vergroten van de kwaliteit en kansen voor toeristen en wil deze geschiedenis beter zichtbaar maken en zorgen voor nieuwe impulsen.

4. Educatie

In 2020 is slechts aan één basisschool voor twee groepen een rondleiding gegeven. Een rondleiding voor een school die een aanvraag had gedaan, kon niet doorgaan. Deze is op de wachtlijst geplaatst.

Omdat een bezoek aan het Tempel | Kerk Museum niet mogelijk was voor een groep 8 die bezig was met de geschiedenis van de Romeinen, was een gastles in de klas de oplossing. Zo konden de leerlingen toch kennismaken met wat er in Elst aan Romeinse sporen bewaard is gebleven. De kinderen waren erg enthousiast!

In 2020 is een begin gemaakt met het aanbod te vergroten voor de familierondleidingen (voor kinderen tussen ongeveer 7 en 12 jaar en hun (groot-) ouders). Door corona staan ook deze plannen in de ijskast.

Relatief bijzonder en voor de rondleiders ook interessant en leerzaam was een bezoek van studenten uit Basel, in het kader van hun opleiding archeologie. Samen met begeleiders van de Radboud Universiteit volgden zij een rondleiding, na een korte introductie die zij zelf verzorgd hadden.

5. Vrijwilligers

2020 startte met een groep van 18 betrokken vrijwilligers. Gedurende het jaar kwamen twee nieuwe vrijwilligers de groep versterken. Deze worden door ervaren medewerkers ingewerkt. Echter, de balans is negatief: halverwege het jaar beëindigde één vrijwilliger deelname aan de commissie en aan het eind van het jaar gaven twee vrijwilligers aan, vanwege hun leeftijd per 1 januari 2021 te gaan stoppen met hun werk voor het museum. Beide waren jarenlang actief betrokken, ondersteunden de commissie in kennisvergaring en bewaking van historische kwaliteit en gaven ontelbare rondleidingen.

In januari is de voorzittershamer overgegaan in handen van een nieuwe voorzitter. Helaas gaf deze in de zomer te kennen door privéomstandigheden zijn werk voor het museum te moeten neerleggen. Binnen een maand was een nieuwe enthousiaste opvolgster gevonden en voorgesteld aan de commissie.

In de tweede helft van 2019 gaf een van de vrijwilligers te kennen eind 2019 zijn taak als trekker van de werkgroep Presentatie & Registratie (sinds 2008!) te willen overdragen. Een

van de andere leden van de werkgroep volgde hem op als voorzitter. Gelukkig blijft de eerstgenoemde vrijwilliger lid van de museumcommissie zodat in voorkomende gevallen een beroep op zijn kennis en ervaring gedaan kan worden.

De museumcommissie wordt evenals voorgaande jaren op vrijwillige basis in haar werkzaamheden ondersteund door de koster, die aanvragen voor rondleidingen aanneemt en administratief verwerkt.

In 2020 is er voor vrijwilligers door de lockdowns en anderhalve-meter-maatregelen helaas geen mogelijkheid geweest om gezamenlijk hun deskundigheid te vergroten. Wel zijn er enkele vergaderingen geweest en hebben vrijwilligers elkaar op fysieke wijze kunnen ontmoeten, tijdens de jaarlijkse nieuwjaarsbijeenkomst en na afloop van de vergadering in september.

Tevens was er in augustus een informatieve bijeenkomst voor diegenen die bereid en in staat waren in corona-tijd, vanaf 1 september, rondleidingen te verzorgen. Deze avond werd gehouden in samenwerking met de Kunstcommissie en geleid door de koster, waarin zij de corona-maatregelen in de kerk toelichtte.

Ter ontspanning, ontmoeting en informatie wandelde een groepje vrijwilligers in juni langs de overblijfselen van het Romeinse aquaduct, tussen Berg en Dal naar Nijmegen.

6. Organisatie en beleidsvorming

De organisatie binnen de museumcommissie en de coördinatie van het kunnen ontvangen van groepen bezoekers zijn onveranderd gebleven. Diverse werkgroepen hebben voor zover nodig en in dit corona-jaar mogelijk aandacht gehad voor hun specifieke deeltaken.

Beleidsvorming en innovatie zijn dit jaar wegens wisseling van voorzitters en de corona-omstandigheden domeinen waaraan vrij weinig aandacht is besteed. Het zijn echter geen onderschoven kindjes. De noodzaak van aandacht ervoor wordt door de museumcommissie zeker gevoeld. Aandacht ervoor zal worden opgepakt in 2021.

7. Interne en externe relaties, samenwerking

Het bestuur van de museumcommissie heeft in 2020 twee maal het zogenaamde jaarlijks overleg gevoerd met de voorzitter van het college van kerkrentmeesters. Tevens waren er overleggen met de koster, de commissie Open Kerk en de kunstcommissie over gezamenlijk optrekken en te nemen maatregelen voor bezoekers aan de kunst in de kerk en het museum in corona-tijden.

In de loop van het jaar zijn zo goed als mogelijk contacten met de verschillende externe contacten onderhouden. Dat dit er fysiek én digitaal minder waren dan voorgaande jaren, lag voor de hand.

Een lid van de museumcommissie nam deel aan een informatieve bijeenkomst in het Allard Pierson Museum, georganiseerd door Romeinse Limes Nederland. En ook werden bijeenkomsten van het Romeinennetwerk Gelderland bezocht. Daarnaast waren er diverse overleggen met de Gemeente Overbetuwe, Centrum Management Elst (CME) en Marithaïme over het Romeinse verleden van Elst en mogelijkheden tot samenwerking van verschillende organisaties die hiermee bezig zijn. Contacten met VisitArnhemNijmegen zijn gecontinueerd.

Met vrijwilligers van de Oude Kerk van Oosterbeek is contact gelegd. Deze contacten hebben als doel onderzoek naar een mogelijke middeleeuwse relatie tussen Elst en Oosterbeek. De ontwikkelingen worden gevolgd.

8. Collectie en beheer

“Werk aan De Grote Kerk”

In 2019 is een project gestart om ideeën te ontwikkelen om de kerk en z'n omgeving meer geschikt te maken voor een breder gebruik. De kerkenraad beoogt daarmee in te kunnen spelen op nieuwe vormen van kerkdiensten en spiritualiteit, maar ook maatschappelijk gerichte activiteiten. Vanuit de museumcommissie neemt een van de leden deel in één van de werkgroepen.

In 2020 is de planvorming vertraagd door de coronamaatregelen, maar er is toch enige vordering gemaakt. Vanuit een toekomstvisie (“droom”) zijn de mogelijkheden verkend voor diverse vormen van aanpassing van het kerkgebouw en de omgeving, zoals:

- Vernieuwing/uitbreiding van de installatie voor beeld en geluid
- Vervangen van de verwarmingsinstallatie (comfort en energiebesparing)
- Aanbrengen luchtsluizen bij de ingangen (energiebesparing)
- Zichtbaar maken van het kerkinterieur en museale aspecten (bv. door glazen deuren)
- Flexibele inrichting (bv stoelen i.p.v. banken)
- Toegang verbeteren tot museumruimten onder de vloer

In oktober/november zijn digitale presentaties en brainstormsessies voor kerkelijke gemeenteleden en andere betrokkenen gehouden. Als alle ingebrachte reacties en ideeën verzameld zijn, zal een nadere uitwerking – met aanbevelingen – worden opgesteld. Er is nog een lange weg te gaan voordat er sprake is van het uitvoeren van de plannen. De museale en monumentale belangen van het kerkgebouw en de omgeving spelen bij de planvorming een belangrijke rol.

Conservering en het klimaat in vitrines, het Romeinse deel en de Middeleeuwse afdeling

Met behulp van dataloggers is in de periode van september 2019 tot september 2020 op drie plaatsen in het museum op 3 plekken iedere 6 uur de temperatuur en de relatieve luchtvochtigheid geregistreerd. Dit gebeurde onder andere als invulling op aanbevelingen volgend op een inspectie van Erfgoed Gelderland in 2019. De interne rapportage van de resultaten van deze registratie, conclusies en aanbevelingen vond plaats in oktober 2020.

Daarnaast kon met behulp van de gegevens van Vitens betreffende de stijghoogte van het grondwater in de peilbuis op het kerkterrein worden geconcludeerd dat gedurende de periode van april 2014 tot februari 2010 in ieder kalenderjaar de stijghoogte gedurende lange tijd (in 2019 in totaal zelfs circa driekwart jaar!)

tientallen centimeters lager is geweest dan het niveau van de koppen van de eikenhouten funderingspalen van de cella die liggen op 7,62m. +NAP (Bogaers, 1955, pag. 59)². Het onderste deel van de palen, tot ca. 7m. +NAP blijft permanent onder het grondwaterniveau, maar het deel tussen 7m. en 7,62m. ondervindt jaarlijks meerdere keren de wisselingen in de stijghoogte van het grondwater. Deze gegevens zijn gegeven aan de kerkrentmeesters.

Collectie

In 2020 zijn geen wijzigingen in de samenstelling van de museumcollectie opgetreden. Vastgesteld is dat de vitrines en de objecten daarin weer aan een schoonmaakbeurt toe zijn. Mede door de beperkingen als gevolg van de uitbraak van corona is hier nog geen vervolg aan gegeven.

Bij de beëindiging van zijn werkzaamheden als lid van de werkgroep Presentatie & Registratie heeft de verantwoordelijke vrijwilliger de museumcollectie via Adlib Museum Lite 4.1. digitaal overgedragen.

Het verhaal van Gelderland – een 3D-project

Na veelvuldig overleg met Erik van Vliet, die namens Erfgoed Gelderland het project “Het verhaal van Gelderland” voor zijn rekening neemt, zijn begin 2020 het Suovetaurilia offer en het plaatje “Christus in Majesteit” uitvoerig gefotografeerd. Volgens de planning is het resultaat in 2021 online te bewonderen.

9. Vooruitblik naar 2021

Zoals het er nu naar uit ziet, wordt 2021 voor het Tempel | Kerk Museum een ongewis jaar. Dit in verband met corona-ontwikkelingen. Zo is onbekend wanneer de rondleidingen weer kunnen beginnen. Er zal met betrekking tot de groepsgrootte tijdens een rondleiding rekening gehouden moeten worden met de beperkte ruimten onder de kerkvloer. Het museum houdt zich met betrekking tot openstellingen, hygiëne-maatregelen en groepsgroottes aan landelijke afspraken en het beleid van de Protestantse Gemeente Elst.

Mogelijkheden tot het houden van vergaderingen en bijeenkomsten van de museumcommissie zijn ook afhankelijk van corona-maatregelen. Het plan is met de verschillende werkgroepen na te gaan welke onderwerpen wel aangepakt kunnen worden, zoals een werkplan maken of concrete plannen voor verbetering van de familierondleiding.

² Bogaers, J.E.A.Th. 1955: De Gallo-Romeinse tempels te Elst in de Over-Betuwe. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf 's Gravenhage <https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/107225>

De samenwerking met genoemde externe partijen willen we voortzetten en versterken. Dat zal zolang nodig via digitale afspraken zijn.

We hopen vurig dat in de loop van 2021 het museum de deuren weer kan openen voor bezoekers en dat we iedereen ook weer echt kunnen ontmoeten.

Elst, februari 2021

Anneke Manche, voorzitter

Edy Jakobs, penningmeester

Karin Besjes-de Bock, secretaris

Met dank aan de verschillende werkgroepen voor hun bijdragen.